

ho reduí a *-tússer* en la var. valenciana. Això alhora prova que aquí no hi ha l'àr. *Beni-* 'fills, clan', sinó un dels innombrables casos de PINNA 'penya' arabit-zats (vol. I, 257-9). El més probable és que sigui pa-ral·lel al del *Cap de Toix*, de Calp-Benissa, sobretot ⁵ si aquest té el mateix origen que el de l'adj. cat. *toix* 'obtús, esmussat, grofollut, escapçat' (*DECat*, 654a-b15), com s'escau a aquest mot. Basta suposar que havent-se dit de primer «Cap o Morro *Toi-ser*», intervenint-hi l'àrab retrotragué l'accent a ¹⁰ la vocal penúltima llarga: i canvià *penas* 'penyes' en *benä*, d'on *Beni-túsir* a Múrcia i el *Bene-tússer* valencià. Menys probable seria que *Toix* vingués d'un *ṭayṭ* 'espart', o bé del mossàrab *ṭabṭ* 'teix' (arbre), *RMa* (145, 603).

Toixima, V. T. (misc. ar.) *Tolba*, V. *Toluges Tòlec*, V. T. (misc. ar.) *Toledo*, V. T. (misc. moss.) *Tolín*, *Tolina*, *Toll*, V. *Tollos Tolleríc*, V. *Toloriu* i vol. I, 274 *Tolleuda*, V. *Gallenda Tollo*, V. *Tollos* ²⁰

TOLLOS, TOLLO

TOLLOS, poble valencià, de la vall de Seta, uns ²⁵ 15 k. NE. d'Alcoi, i a uns 10 de Cocentaina.

PRON.: *tòlos*, a Alcoi, J. G. M., 1935; id. a les enqs. de 1963 als pobles del voltant, i a Tollos mateix (xxxv, 63-67), a Alcalà d. la Jov. (xxxiii, 130.2, 131.2, 131.12, 15, 17); a l'Alqueria d'Asnar (xxxiv, ³⁰ 31.25); «les *Coves Mitjanes* ja són a la fita de Tollos» digueren a Castell de Castells (xxxiv, 161.13). Gentilici: *tolleros* (a Alcalà, 133.20).

MENCIONS ANT. en el *Rept.*: «*Toyllo*, alqueria de Seta» (Bof., 472); Jaume I la va donar l'a. 1248; ³⁵ SSiv. (p. 402), segons el qual té avui 280 hab., i en el S. xvi, eren moriscos anexas a la parròquia de Benimassot. El 1563 hi havia 6 cases de moriscos, el 1602, 15; no figura en el de 1609 perquè van inclosos en els de la vall de Seta (Lapeyre, 44); segons l'a-⁴⁰valuació de c. l'a. 1600, p. p. *El Arch.* (iv, 381) hi havia 30 moriscos. Cavanilles (ii, 205), que en dóna altres notícies, hi troba 40 veïns.

És versemblant que sigui error de lect. per *Tollos* un *Touos* que hom ha llegit en un doc. de 1265 (en-⁴⁵cara que Mtz.Fdo. cita, supra, s. v. *Barravés* [err. per *Beniarrés?*]) i SSiv., s. v. *Terrabona* i s. v. *Tous*, l'identifiquin amb *Tous* (però s'hi cita *Margalida*).

ETIM. En tot cas es veu que és la forma mossàrab del mot *toll* 'gorga, clot d'aigua', que era *tollo*, amb ⁵⁰ la -o conservada. El nom d'aquest poblet és un dels casos de NL en singular, que després es canvia en plural, pensant en els diversos veïnats o partides rurals que hi hagué en el terme. Per a l'etim. del mot, veg. *DECat*, s. v.: de *TULLO*- reducció del mot cèltic ⁵⁵ *TUKS-LO-*, pròpiament 'forat'.

En la forma mossàrab ha deixat molta descendèn-cia en la toponímia valenciana. Bastarà citar *Els Tòlos*, encara amb article, pda. de Vilamarxant (xxx, 109.10), *Tòlos*, ja sense art., a Bocarent (xxxiv, 9.23); «Los ⁶⁰

Tollos», pda. del te. d'Alzira (*GGRV Val.* II, 123). En singular *El Tòlo* el tinc anotat en massa: en les enqs. de Lliria, Casinos, Benaguasil, Llombai, Torrent, Mon-troi, Picassent, Montesa i Vallada.

Hi ha una variant de gran interès lingüístic, amb -LL- sense palatalitzar: tractament propi d'altres dia-lectes mossàrabs (de mossarabisme més resistent a la influència catalana), que en l'art. *bola* del *DECat* (etc.) s'ha assenyalat a Castalla (on diuen *bòlla* = mall. *bolla*, ll. *BULLA*); en efecte a Cullera anoto la pda. *El Tollo* (xxxI, 26.20); i Pla del *Tòlo* a la Vall de Gal-linera (xxxiii, 123.13).

Probablement vénen també d'aquí: la Vall de *To-lin*, del te. de Gilet (a 5 k. de Morvedre) on s'alça ¹⁵ el convent de Sant Esperit (SSiv., 245; MGadea, *T. del Xè* I, 337), fundat a princ. del S. xv, amb un lle-gat que deixà el 1404 el rei Martí (veg. en SSiv., no-tícies artístiques). Més que per un dim. romànic es deu explicar per un *tullin*, format pels moriscos, com plural aràbic del mossàr. *tollo*; a Atzeneta del Ma. és nom vell, usat com malnom de persona, m'informa l'e-rudit local Bellés; i tornat femení: *Tolina*, conservant encara el sentit etimològic (cèltic): *Forat de la Tolina*, gran trau que s'obre en la Mola d'Ares (xxviii, 81.1).

Menys segurs: El *Tòylo*, lloc abarrancat en te. de Tavernes de Vallidigna (xxxI, 133.3); potser variació de la *#* doble mossàrab, o altre rastre del complex con-sonantisme originari -ksl-? Més aviat que d'un supo-sat *TÜBÜLUS* 'canutet'? *Tulell*, pda. d'Alzira (xxxI, 99.5), potser val més atribuir-lo a *zuläl*, pl. fort de l'àr. *zulla* 'un cobert' (> cast. *toldo*).

En el Princ. i en el Nord valencià és clar que *toll* ha estat molt productiu en topònims de forma estric-tament catalana: p. ex. *Font dels Tolls* i *El Toll*, nom de tota l'alta clotada del riu de les Comes, te. St. Ma-teu del Ma. (xxviii, 125.10, 126.21); Barranc dels *Tolls*, te. Villors (xxvii, 190.24). I no en manca al-gun cas esporàdic al Migjorn: *el Toll*, pda. de Crevil-lent (xxxvi, 151.12).

Toló, V. *Talló*

TOLÓ

1) Llogaret de la Conca de Tremp, en el seu extrem SE., agregat al mun. de SANT SALVADOR DE TO-LÓ (el nom del qual determina); ja és prop de la ca-rena del Montsec, a uns 4 k. de *St. Salvador*, uns 20 SE. de Tremp, i uns 7 a l'O. del Pas de Comiols. No hi ha nota de pron. diferent en les enqs. que féu per a l'*Onom.* Rafel de la Torre, el 1954, en aquest mun. i rodalia, ni en les meves de 1957 per la Conca i Se-gre mitjà.

MENCIONS ANT. 973, el comte Borrell de Bna. dóna a St. Serni de Tavernoles llocs a l'extrem de les Marques cap a Llordà i Isona (castro *Lordano*, civ. *Isona*), marcant-hi límit pel Sud: «per summitatem ip-sae serra et usque in collo de *Tolo*, et descendit per aqua qui discurrit ante *Tolo* usque in *Petrafit* et ri-